

PRIKAZI I OSVRTI

GRAČANIČKI GLASNIK
časopis za kulturnu historijuBroj 51
Godina XXVI
Maj, 2021.
[str. 183-188]

© Monos 2021

**Prof. dr. Edhem Muftić,
akademik Slavo Kukić,
Ibrahim Prohić, psih.,
Akademik Mirko
Pejanović, *Fenomen
višestranačja u Bosni i
Hercegovini*****Javna ustanova Centar za kulturu
Lukavac, 2020.**

U ovoj studiji autori elaboriraju nastanak i genezu razvoja višestranačke političke strukture od formiranja prvih stranaka na početku dvadesetog stoljeća u okviru uprave Austrougarske nad Bosnom i Hercegovinom, pa sve do savremenog doba, zapravo do vremena kada je početkom devedestih godina dvadesetog stoljeća uveden višestranački sistem u Bosni i Hercegovini. Istovremeno se razmatraju teorije i stilovi vođstva, te način rukovođenja političkim strankama.

Uz razmatranje ideje socijaldemokratije u Bosni i Hercegovini u uslovima obnovljenog višepartizma, elaborira se i zaseban segment koji se odnosi na perspektive ljevice i političkog centra u Bosni i Hercegovini.

U svom autorstvu prof. dr. Edhem Muftić, unutar studije obrađuje više segmenata. Među prvim segmentima je nastanak i istorijski tok razvoja stranačkog sistema u Bosni i Hercegovini. Na početku dvadesetog stoljeća, a u okviru Austrougarske vladavine nad Bosnom i Hercegovinom formiraju se prve političke stranke. Iako u ograničenim mogućnostima, usljed tuđinske vladavine, sloboda političkog organizovanja i na toj osnovi formiranje političkih stranaka istorijski nastaje unutar etničko-vjerskih skupina: muslimanske, pravoslavne i katoličke. Tako su političke stranke nastale u prvoj deceniji dvadesetog stoljeća, formirane na vjersko-etničkoj osnovi. Među prvim su to bile: Muslimanska narodna organizacija i Ujedinjena muslimanska organizacija, Srpska narodna organizacija, Hrvatska narodna zajednica i Štadlerova Katolička unija.

Osim stranaka na nacionalnoj osnovi, tokom 1909. godine formirana je Socijaldemokratska stranka Bosne i Hercegovine,

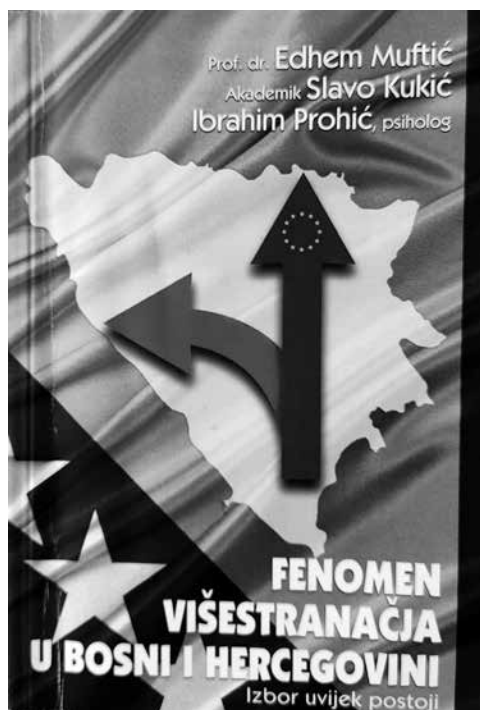
koja je po svom sastavu bila multinacionalna organizacija. U njenim programskim ciljevima je bilo zalaganje za interese radnika i seljaka.

Nakon Prvog svjetskog rata, unutar Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, a potom Kraljevine Jugoslavije političke stranke u Bosni i Hercegovini djeluju kao dijelovi stranaka iz Srbije i Hrvatske. Ove stranke djeluju u interesu velikosrpskih i velikohrvatskih težnji da se Bosna i Hercegovina podijeli i njeni dijelovi pripoje Hrvatskoj i Srbiji. Zoran primjer podjele Bosne i Hercegovine bilo je unutrašnje uređenje Kraljevine Jugoslavije poslije šestojanuarske diktature na devet banovina, čime je istorijska cjelina teritorije Bosne i Hercegovine razdijeljena na Drinsku, Zetsku, Primorsku i Vrbasku banovinu. Potom je uslijedio sporazum Cvetković-Maček 1939. godine o formiranju Banovine Hrvatske. Po ovom sporazumu, 13 bosanskohercegovačkih srezova je iz Bosne i Hercegovine uključeno u Banovinu Hrvatsku.

U odnosu na sve druge stranke, samo su Jugoslovenska muslimanska organizacija i Komunistička partija Jugoslavije za Bosnu i Hercegovinu bile protiv sporazuma Cvetković-Maček. Kada je zbog smrti Mehmeda Spahe, lidera Jugoslovenske muslimanske organizacije, na čelo ove stranke došao Džafer Kulenović, a potom uslijedio Drugi svjetski rat, Kulenović je podržao ustaški pokret u Hrvatskoj i postao dio Pavelićevog režima u Nezavisnoj Državi Hrvatskoj.

Komunistička partija Jugoslavije je ostala istrajna u stanovištu da Bosna i Hercegovina ima status narodne pokrajine. Ovo stanovište je potvrđeno na Petoj zemaljskoj konferenciji KPJ, održanoj u Zagrebu 1940. godine.

Vrijeme Drugog svjetskog rata donosi prelomnu promjenu u tretmanu teritorijalnog integriteta i ravnopravnosti naroda koji žive u Bosni i Hercegovini. Odlukama Prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a i Drugog zasjedanja AVNOJ-a, Bosna i Hercegovina dobija istorijski status federalne državne jedinice, rav-

nopravne Srbiji, Hrvatskoj, Sloveniji, Crnoj Gori i Makedoniji, unutar Demokratske Federativne Jugoslavije. Tako je unutar narodnooslobodilačkog i antifašističkog pokreta oblikovana državnost Bosne i Hercegovine u njenim istorijskim granicama i sa njenim multietničkim bićem.

Period od 1945. do 1990. godine postaje period jednopartijske vladavine. Profesor Edhem Muftić, analizom istorijskog kretanja, naglašava da je Bosna i Hercegovina tokom 45 godina razvoja u socijalizmu zabilježila preporod u svom ekonomskom i kulturnom razvoju.

U Bosni i Hercegovini su razvijena velika privredna preduzeća i zaposleno milion stanovnika. Uz sarajevski, formirani su univerziteti u Banja Luci, Tuzli i Mostaru. Sva djeca su obuhvaćena osnovnim obrazovanjem. Izgrađene su asfaltno ceste od Sarajeva do svih opštinskih središta u Bosni i Hercegovini. Formirana je Akademija nauka i umjetnosti, kao i televizija za Bosnu i Hercegovinu.

Početkom devedesetih godina dvadesetog stoljeća, urušava se socijalizam u Evropi, a time i u jugoslovenskoj socijalističkoj federaciji. U Bosni i Hercegovini se 1990. godine, kao i drugim republikama jugoslovenske federacije, uvodi politički pluralizam. Formiraju se političke stranke i provode višepartijski izbori u novembru 1990. godine. Izbornu pobjedu dobijaju tri nacionalne stranke: SDA, HDZ BiH i SDS, sa 84% osvojenih poslaničkih mjesta u Parlamentu Bosne i Hercegovine. U skupini opozicionih multietničkih i građanskih stranaka najviše mjesta je osvojila Socijaldemokratska partija.

Nacionalne, odnosno jednoetničke stranke su sporazumno formirale vlast i podijelile resore u izvršnoj vlasti i državnoj upravi.

Saglasnost u vršenju vlasti tri etničke stranke dovedena je u pitanje kad se tokom 1991. godine, prve godine vršenja višestranačke vlasti, trebalo odlučivati i odlučiti o državno-pravnom statusu Republike Bosne i Hercegovine, u već započetom procesu disolucije jugoslovenske federacije. Srpska demokratska stranka je negirala do tada istorijski razvijenu državnost Bosne i Hercegovine na temelju ZAVNOBIH-a i AVNOJ-a. Zapravo, odbila je da prihvati istorijsko pravo Republike Bosne i Hercegovine da, kao i druge republike jugoslovenske federacije, putem referenduma građana oblikuje svoju suverenost i nezavisnost. Građani su na provedenom referendumu za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu sa 64% izlaska i podrške svojom demokratskom voljom odlučili 1992. godine da Bosna i Hercegovina dobije državno-pravni status suverene države. Na temelju rezultata referenduma, Bosna i Hercegovina je 6. aprila 1992. godine dobila međunarodno priznanje zemalja članica Evropske zajednice.

Nakon troipogodišnjeg rata i agresije Miloševićevog režima protiv Bosne i Hercegovine, te njenom odbranom, potpisan je Dejtonski mirovni sporazum 1995. godine.

Tokom postratnog i postdejtonskog perioda odvija se demokratsko nadmetanje stranaka za osvajanje zastupničkih mjesta u entitetskim i državnom parlamentu Bosne i Hercegovine. Nadmetanje se iskazuje u ostvarenim izbornim rezultatima između skupine etničkih i skupine građanskih multietničkih stranaka. Etničke stranke su dobile izbornu pobjedu 1996. i 1998. godine. Na izborima 2000. godine relativni izborni pobjednik postaje Socijaldemokratska partija. Sa nekoliko građanskih stranaka, Socijaldemokratska partija formira Alijansu za demokratske promjene. Nakon dvije godine vlasti građanskih stranaka uslijedili su parlamentarni izbori 2002. godine. Na ovim i sljedećim izborima pobjeđuju etničke stranke, s tim što od 2006. godine Srpsku demokratsku stranku zamjenjuje Savez nezavisnih socijaldemokrata – Milorada Dodika.

Na parlamentarnim izborima 2010. godine nastaje obrat i izorno povjerenje, sa najviše glasova građana, dobija Socijaldemokratska partija Bosne i Hercegovine. Zbog promjena u izboru koalicionih partnera nisu ostvareni predviđeni rezultati u vršenju vlasti u mandatu od 2010. do 2014. godine. Nakon toga, nanovo jačaju etničke stranke i postaju pobjednice na parlamentarnim izborima 2014. i 2018. godine.

Budući da etničke stranke nakon pobjede na parlamentarnim izborima nemaju konsenzus o državnom razvoju Bosne i Hercegovine one, i to uz velika zakašnjenja, formiraju vlast na modelu partnerstva u podjeli državnih resora. Pri tome izostaje usvajanje koalicionog međustranačkog sporazuma i političkog programa provođenja reformi na temelju koalicionog sporazuma o formiranju parlamentarne većine. Usljed stalnih međusobnih političkih suprotstavljanja između vladajućih etničkih stranaka, bosanskohercegovačko društvo egzistira u krizi ekonomskog, socijalnog i političkog razvoja.

Tokom 24 godine u postdejtonskom periodu, etničke stranke vrše vlast 18 godina.

Opozicione građanske stranke parlamentarnu i izvršnu vlast su vršile šest godina. Zbog toga se u parlamentarnoj vlasti učvrstio etnički pluralizam i njemu svojstvene etnonacionalne politike i etnonacionalne podjele.

Autori u svojoj studiji "Fenomen višestranačja u Bosni i Hercegovini", akademik Slavo Kukić i mr. Ibrahim Prohić tragaju za odgovorom na pitanje: Kako ojačati građanski blok stranaka i u njemu posebno Socijaldemokratsku partiju i druge liberalno demokratske stranke. U tom kontekstu mr. Ibrahim Prohić analizira funkcije i stilove vođstva i izlaže kritici autoritarni model vođstva, koji se najčešće javlja kako u vladajućim, tako i u opozicionim strankama. Istovremeno, mr. Ibrahim Prohić rasvjetljava sociopsihološke osnove podaničkog mentaliteta građana u Bosni i Hercegovini, koji za posljedicu ima davanje izborne podrške partiji iz svog nacionalnog korpusa.

Poziciju Socijaldemokratske partije na političkoj sceni Bosne i Hercegovine prof. dr. Edhem Muftić kritički promatra kroz njeno praktično djelovanje u postdejtonskom periodu. Pri tome posebno razmatra odnose u rukovodstvu Socijaldemokratske partije i odnos rukovodstva prema opštinskim organizacijama i članstvu. U centar analize odnosa u rukovodstvu Socijaldemokratske partije prof. dr. Edhem Muftić stavlja odlazak prof. dr. Nijaza Durakovića sa čelne pozicije Socijaldemokratske partije 1997. godine i dolazak prof. dr. Zlatka Lagumdžije na poziciju predsjednika Socijaldemokratske partije. Dužnost predsjednika partije prof. dr. Zlatko Lagumdžija će obavljati do Trećeg vanrednog kongresa, održanog 2014. godine (ukupno 17 godina). Osim toga, u analizu odnosa u rukovodstvu Socijaldemokratske partije prof. dr. Edhem Muftić uvodi ostavku Željka Komšića na funkciju potpredsjednika partije, koju je podnio 2012. godine i posljedice koje su iz tog čina proistekle. Kad se ukrste neslaganja, a u određenim aspektima i sukobi između prof. dr. Nijaza Durakovića

i prof. dr. Zlatka Lagumdžije, te neslaganje Željka Komšića sa prof. dr. Zlatkom Lagumdžijom i odlazak iz stranke, nameće se nekoliko bitnih momenata. Prvi se ogleda u tome da prof. dr. Nijaz Duraković nije dobio odgovarajući tretman u rukovodstvu partije, jer nije uvažen njegov prijedlog da ga Socijaldemokratska partija na svojoj listi kandiduje za zastupnika u Parlamentu Bosne i Hercegovine. Najveću odgovornost za takav status profesora Durakovića, kao osnivača Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine, imao je predsjednik partije prof. dr. Zlatko Lagumdžija. Drugi momenat se javlja u ostavci Željka Komšića na poziciju potpredsjednika Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine. Nakon što je sve postigao unutar Socijaldemokratske partije, Željko Komšić je otišao i formirao novu stranku: Demokratsku frontu. Stečeno povjerenje kod članstva u Socijaldemokratskoj partiji, Željko Komšić je pretočio u svoju novu stranku. To je oslabilo Socijaldemokratsku partiju na političkoj sceni i umanjilo izborni rezultat 2014. i 2018. godine.

I najzad, dolazimo do trećeg momenta, a to je autokratski liderski profil prof. dr. Zlatka Lagumdžije. Lagumdžija posjeduje velike lične sposobnosti, ali nije poštovao principe demokratskog vođenja. Nije istrajavao na demokratskom traženju opšteprihvatljivih stavova za većinu članova partije. Nekritički se oslanjao na užu krug ljudi oko sebe, a među njima je bio na prvom mjestu Željko Komšić. Teško je uvažavao i prihvatao konstruktivnu kritiku jednog broja članova Glavnog odbora. Među njima je, uz ostale članove Glavnog odbora, bio i prof. dr. Edhem Muftić. Otuda je analiza djelovanja Socijaldemokratske partije od 1997. godine do Trećeg vanrednog kongresa 2014. godine zasnovana na cjelovitoj spoznaji i ličnom učešću prof. dr. Edhema Muftića u radu Glavnog odbora Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine. Njegove kritičke opservacije će dobro doći za potpuniju istorijsku objektivizaciju

djelovanja i razvoja Socijaldemokratske partije Bosne i Hercegovine u prvim decenijama 21. stoljeća.

U svom autorskom prilogu za studiju: "Fenomen višestranačja u Bosni i Hercegovini", akademik Slavo Kukić elaborira najvažnije aspekte u pogledu perspektive ljevice i političkog centra u Bosni i Hercegovini. Kao politički sociolog i vrsni istraživač društvenih procesa u Bosni i Hercegovini, akademik Slavo Kukić zasniva stajalište da radikalna promjena u ekonomskom, socijalnom, političkom i kulturnom razvoju bosanskohercegovačkog društva i države, kako u pogledu unutrašnje integracije države, tako i njene integracije u Evropsku uniju i NATO savez postaje moguća onda kad stranke ljevice i stranke centra dobiju izbornu povjerenje građana da upravljaju parlamentima i vladama. Jer, te stranke će imati konsenzus, na temelju građanskih interesa, da Bosna i Hercegovina ubrza provođenje reformi koje omogućavaju članstvo u Evropskoj uniji.

Jedna od najvažnijih pretpostavki za postizanje cilja ubrzanja integracije Bosne i Hercegovine u evroatlanske institucije sadr-

žana je u društvenom projektu ujedinjavanja i zajedničkog nastupa na izborima stranaka ljevice i centra. Kao institucionalni oblik tog ujedinjenja zagovara bosanskohercegovački blok ljevičarskih i građanskih stranaka. U tom kontekstu, akademik Slavo Kukić vidi ulogu i odgovornost svih stranaka koje žele biti dio bosanskohercegovačkog bloka. Ali, po onome što podrazumijeva razvijena stranačka infrastruktura Socijaldemokratske partije na cijelom prostoru Bosne i Hercegovine, zatim što podrazumijeva programska usmjerenost u artikulaciji interesa radništva i svih slojeva društva Socijaldemokratska partija ima nezamjenjivu ulogu u objedinjavanju energija stranaka ljevice i građanskih stranaka da uspostave novi građanski model vlasti, naspram sadašnjeg etno nacionalnog modela.

Ova studija će imati veliku ulogu u procesu edukacije i u pripremi članova i simpatizera stranaka ljevice i stranaka centra za zajednički nastup na lokalnim izborima 2020. godine i parlamentarnim izborima 2022. godine.

Akademik Mirko Pejanović

Samra Džebo, I razred Gimnazije - 16 god.